

การส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพร่พล ในชุมชนภาคอีสาน

นุชจรินทร์ หาผลดี¹, สมบัติ อัมระภา²

¹คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150

นุชจรินทร์ หาผลดี, สมบัติ อัมระภา. (2568). การส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพร่พลในชุมชนภาคอีสาน. วารสารวิทยาการสิ่งแวดล้อมไทย ปีที่ 8(1), 2568: 75 – 86.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพร่พลในชุมชนภาคอีสาน เพื่อพัฒนาคู่มือการส่งเสริมความรู้ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพร่พลในชุมชนภาคอีสาน เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความรู้และทัศนคติ ก่อนและหลังการส่งเสริมความรู้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวน 42 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย คู่มือการส่งเสริมความรู้ แผ่นพับ แบบทดสอบวัดความรู้ และแบบวัดทัศนคติ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติการทดสอบสมมติฐาน paired *t*-test ผลการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพของคู่มือการส่งเสริมความรู้ เท่ากับ 80.35/91.30 ดัชนีประสิทธิผลของคู่มือเท่ากับ 0.7983 แสดงให้เห็นว่านิสิตมีความก้าวหน้าในการเรียนรู้คิดเป็นร้อยละ 79.83 ก่อนการส่งเสริมความรู้ นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยความรู้โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง หลังการส่งเสริม นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยความรู้โดยรวมในระดับมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ก่อนและหลังการส่งเสริม พบว่า นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยความรู้หลังการส่งเสริมสูงกว่าก่อนการส่งเสริมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และก่อนการส่งเสริม นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติโดยรวมอยู่ในระดับไม่แน่ใจ และหลังการส่งเสริม นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทัศนคติก่อนและหลังการส่งเสริม พบว่า นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติหลังการส่งเสริมสูงกว่าก่อนการส่งเสริมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p < .05$)

คำสำคัญ : การส่งเสริม, ภูมิปัญญา, การใช้ประโยชน์, พืชสมุนไพรไพร่พล, ความรู้, ทัศนคติ, ภาคอีสาน

Promotion of wisdom and utilization of *Zingiber cassumunar* Roxb. medicinal plants in the Northeastern communities

Nutcharin Hapoldee¹, Sombat Appamaraka²

¹Faculty of Environment and Resource Studies, Mahasarakham University

Kham Riang Sub-District, Kantharawichai District, Maha Sarakham province 44150

Nutcharin Hapoldee, Sombat Appamaraka. (2025).promotion of wisdom and utilization of *Zingiber cassumunar* Roxb. medicinal plants in the Northeastern community. Thai Journal of Environmental Studies Vol. 8(1), 2025 : 75 – 86.

ABSTRACT

This research aimed to study the wisdom and utilization of *Zingiber cassumunar* Roxb. medicinal plants in the Northeastern community. To develop a manual promotion the wisdom and utilization of *Zingiber cassumunar* Roxb. medicinal plants in the Northeastern and to study and compared knowledge and attitudes before and after promotion of wisdom. The sample of the study were 42 students in 2nd year undergraduate students, Department of Environmental Studies Faculty of Environment and Resource Studies Mahasarakham University, selected by purposive sampling. The instruments used to collected data included, a manual of knowledge, brochures, test about knowledge and attitude. The statistics used for data analyzed by a frequency, a percentage, a mean, a standard deviation and for testing hypotheses the paired *t*-test. The results of the study showed that the efficiency of the manual promotion knowledge was 80.3/91.30, effectiveness index (E.I.) of 0.7983 ; show that the undergraduate students progressed their learning at 79.83 percent. And before manual promotion knowledge of the undergraduate students had mean of knowledge score at medium level, after the manual promotion knowledge, the students had mean of knowledge score at highest level. When compared mean score for before and after it indicated that undergraduate students had knowledge score more on after than before with significant at .05. Before manual promotion knowledge the students had attitude score at uncertain level and the attitude after at strongly agrees level. When compared mean score for before and after it indicated that undergraduate students had attitude score more on after than before with significant at .05 ($p < .05$)

Key words: Promotion, wisdom, Utilization, medicinal plants, *Zingiber cassumunar* Roxb, knowledge, attitude, Northeastern

1. บทนำ

พืชสมุนไพร เป็นผลผลิตจากธรรมชาติที่มนุษย์รู้จักนำมาใช้เป็นประโยชน์เพื่อการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ แต่โบราณกาลแล้วเช่น ในเอเชียมีหลักฐานแสดงให้เห็นว่ามนุษย์รู้จักใช้พืชสมุนไพรมากกว่า 6,000 ปี แต่หลังจากที่มีความรู้ด้านวิทยาศาสตร์มีการพัฒนาความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น มีการสังเคราะห์ และผลิตยาจากสารเคมีในรูปที่ใช้ประโยชน์ได้ง่าย สะดวกสบายในการใช้มากกว่าสมุนไพรทำให้ความนิยมใช้ยาสมุนไพรลดลงมาเป็นอันมาก เป็นเหตุให้ความรู้วิทยาการด้านสมุนไพรขาดการพัฒนาไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร (เพ็ญนา ทิพย์สุราษฎร์, 2559: 15-16)

เนื่องจากประเทศไทยในปัจจุบันโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ กำลังเป็นปัญหาที่สำคัญระดับโลกซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน และการพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะประเทศไทยรัฐบาลต้องสูญเสีย ค่าใช้จ่ายไปกับปัญหาโรคภัยไข้เจ็บเป็นจำนวนมากกับการนำเข้ายารักษาโรคทำให้เกิดผลกระทบ ต่าง ๆ ตามมาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาประเทศ จากการสำรวจข้อมูลการใช้ยาในประเทศไทย พบว่า มูลค่ายาที่ใช้ในประเทศไทยแนวโน้มมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น โดยมีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 15 ต่อปี ซึ่งทำให้ค่าใช้จ่ายด้านยาของประเทศไทยในด้านสุขภาพมีค่าใช้จ่ายสูง (สำนักงานกองทุนเพื่อส่งเสริมสุขภาพ, 2555) และพบว่า การพึ่งพิงยาจากต่างประเทศมีมูลค่าที่สูงทั้งๆ ที่ความเป็นจริงแล้วคนไทยมีภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพด้วยตนเองมาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะการใช้สมุนไพรหากเรารู้จักใช้ก็จะช่วยลดการนำเข้าได้เป็นอย่างมาก ซึ่งปัจจุบันยังพบว่าทั่วโลกเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับสมุนไพรในการดูแลสุขภาพ โดยองค์การอนามัยโลกได้แนะนำให้ใช้การแพทย์ทั้งสองแผนกขนานกันไป ในการแพทย์แห่งชาติของแต่ละประเทศทั่วโลกโดยส่งเสริมให้มีการแพทย์ดั้งเดิมของแต่ละประเทศ มีการสนับสนุนเชิงนโยบายจากรัฐเนื่องจากการแพทย์แผนโบราณ เป็นการแพทย์ที่ไม่แพงจึงเหมาะสมกับสถานการณ์สำหรับประเทศไทย(พาณี ศิริสะอาด, 2554)

ปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรทั้งที่เป็นสมุนไพรเดี่ยว และเป็นตำรับยาที่ใช้รักษาโรคพื้นฐานเพื่อทดแทนยาแผนปัจจุบันได้ผลดี และยังคงครอบคลุมโรคทางระบบต่างๆ เช่น ระบบทางเดินอาหาร ระบบทางเดินหายใจ ผิวหนัง ระบบทางเดินปัสสาวะ เนื่องจากพืชสมุนไพรไทยมีความหลากหลายมากกว่าในทุกด้าน สมุนไพรบางชนิดหาง่ายและราคาถูกอีกทั้งยังมีการศึกษาค้นคว้า และวิจัยเพื่อรองรับ

องค์ความรู้อย่างจริงจังที่ให้ผลดีในการรักษาอาการเจ็บป่วยนำมาใช้ง่าย และปลอดภัยต่อสุขภาพถือเป็นการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้อย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน, 2530)

โพล หรือว่านไฟ (*Zingibermontanum* (Koenig) Link ex Dietr.) เป็นไม้ล้มลุก สูงประมาณ 1 – 1.5 เมตร มีลำต้นใต้ดินลักษณะเป็นเหง้ามีขนาดใหญ่ และเป็นข้อ เปลือกมีสีน้ำตาลแกมเหลือง เนื้อในหัวสีเหลืองแกมเขียว แทงหน่อหรือลำต้นเทียมขึ้นเป็นกอ โดยจะประกอบไปด้วยกาบ หรือโคนใบหุ้มซ้อนกันเหง้าโพลสดน้ำ น้ำรสฝาดเอียน ร้อนชา มีกลิ่นหอมเฉพาะ ส่วนเหง้าโพลแก่สด และแห้งจะมีรสเผ็ดเล็กน้อย พรรณไม้ชนิดนี้มีถิ่นกำเนิดอยู่ในเอเชียแถบประเทศอินเดีย อินโดนีเซีย มาเลเซีย และประเทศไทย ปลูกกันมากในจังหวัดกาญจนบุรี สุพรรณบุรี ปราจีนบุรี และสระแก้ว มีสรรพคุณเหง้า เป็นยาแก้ท้องขึ้น ท้องอืดเพื่อ ขับลม แก้บิด ท้องเดิน ขับประจำเดือนสตรี ทาแก้ฟกบวม แก้ผื่นคัน เป็นยารักษาหิด เป็นยากันเล็บถอด ใช้ต้มน้ำอาบหลังคลอด น้ำคั้นจากเหง้ารักษาอาการเคล็ดขัดยอก ฟกบวม แผลง้ำชำเมื่อย หัวช่วยขับระดูประจำเดือนสตรีเลือดร้าย แก้มุตกิตระดูขาว แก้อาเจียน แก้ปวดฟัน ดอกกรสขึ้น ขับระดู ขับโลหิตกระจายเลือดเสีย แก้ช้ำใน ต้นแก้ธาตุพิการ แก้อุจจาระพิการ ใบ รสขื่นเอียน แก้ไข้ปวดเมื่อย แก้ครั่นเนื้อครั่นตัว แก้เมื่อย ลำต้นเหนือดินรสฝาดขื่นเอียน แก้อาการธาตุพิการ แก้อุจจาระพิการ เหง้าหรือลำต้นใต้ดิน รสฝาดขื่นเอียน เป็นยาแก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ มีฤทธิ์เป็นยาระบายอ่อนๆ สมานลำไส้ แก้สารพิษในท้อง แก้โรคหิด ขับลมในลำไส้ แก้ท้องเดิน ใช้เป็นยาช่วยขับระดูประจำเดือนสตรีหลังคลอดบุตร ลดอาการอักเสบ และบวม แก้ท้องเสีย แก้ปวดฟัน แก้อาเจียนเป็นโลหิต แก้เด็กเป็นไข้สูงตัวสั่นตาเหลือก ขับเลือดร้าย แก้บิด ใช้เหง้าสดที่แก่จัดเป็นยาใช้ภายนอก ผันทาแก้เห็บขบ เมื่อยขบ แก้อาการเคล็ดขัดยอก ฟกบวม ใช้ขี้ผึ้งผสมน้ำมันโพล ทาแก้อาการเคล็ดขัดยอก หรือใช้น้ำมันโพลผสมแอลกอฮอล์ทาทั้งนุ่ง แก้อาการผิวหนัง แก้ฝี ทาเคลือบแผล ป้องกันการติดเชื้อ ดูดหนอง สมานแผล ราก รสขื่นเอียน แก้อาเจียนเป็นโลหิต แก้เลือดกำเดาออกทางปากทางจมูก (คณะเภสัชศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2560: เว็บไซต์)

จะเห็นว่าความรู้และภูมิปัญญาดังกล่าว หากนำมาถ่ายทอด หรือส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์ในชุมชนจะเป็นแนวทางที่ดีในการดูแลสุขภาพของปวงชน เมื่อเกิดการเจ็บป่วยซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย การพัฒนาสมุนไพรไทยที่

ส่งเสริมให้คนในประเทศปลูก และใช้ประโยชน์เพื่อลดอัตราการเจ็บป่วย และนำเข้ายาจากต่างประเทศ

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความต้องการศึกษาภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพร่พลในชุมชนภาคอีสาน โดยการพัฒนาคู่มือการจัดกิจกรรมการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพร่พล ให้กับนิสิตระดับปริญญาตรี สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดี และเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาสมุนไพรไทยให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อพัฒนาคู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพร่พลในชุมชนภาคอีสานให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

2.2 เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพร่พลในชุมชนภาคอีสาน ก่อนและหลังการส่งเสริม

2.3 เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบทัศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพร่พลในชุมชนภาคอีสาน ก่อนและหลังการส่งเสริม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีการศึกษา 2565 จำนวน 276 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มกราคม 2566)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนบ้านกั้ง หมู่ที่ 1 ตำบลดอนหายโศก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี จำนวน 3 คน เพื่อเก็บรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีการศึกษา 2565 จำนวน 42 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling)

3.2 ตัวแปรที่ศึกษา

1) ตัวแปรต้น คือ กระบวนการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพร่พลในชุมชนภาคอีสาน

2) ตัวแปรตาม ได้แก่

2.1) ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพร่พลในชุมชนภาคอีสาน

2.2) ทศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพร่พลในชุมชนภาคอีสาน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการส่งเสริม

1) คู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพร่พล ในชุมชนภาคอีสาน

2) แผ่นพับให้ความรู้ เรื่อง ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพร่พล ในชุมชนภาคอีสาน

3.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผล

1) แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพร่พลในชุมชนภาคอีสาน

2) แบบวัดทัศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพร่พล ในชุมชนภาคอีสาน

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บ รวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชสมุนไพรไพร่พลภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์

1) ศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชสมุนไพรภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพร่พล ในชุมชนภาคอีสาน

2) สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนบ้านกั้ง หมู่ที่ 1 ตำบลดอนหายโศก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี จำนวน 3 คน เรื่อง ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพร่พลในชุมชนภาคอีสาน

3) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้อาจจากการสำรวจและการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน มาสังเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบคู่มือ แผ่นพับ แบบทดสอบวัดความรู้และแบบวัดทัศนคติ เพื่อเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

ระยะที่ 2 การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือ

1) จัดทำคู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน

2) จัดทำแผนพับให้ความรู้ เรื่อง ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน

3) จัดทำแบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน จำนวน 20 ข้อ

4) จัดทำแบบวัดทัศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน จำนวน 10 ข้อ

5) นำคู่มือ แผนพับ แบบทดสอบวัดความรู้ และแบบวัดทัศนคติเสนออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญให้พิจารณาความถูกต้องของเนื้อหา และหาคุณภาพเครื่องมือให้มีความเหมาะสมก่อนนำไปทดลองใช้

ระยะที่ 3 กระบวนการส่งเสริมความรู้และเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ติดต่อประสานงานกับอาจารย์ที่ปรึกษาและหัวหน้าห้องเพื่อขออนุญาตในการจัดกิจกรรมการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน

2) เนื้อหาการส่งเสริม คือ การส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน ประกอบด้วย การบรรยายให้ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพืชสมุนไพร พืชศาสตร์ของพืชสมุนไพร และสรรพคุณทางยาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร

3) สื่อที่ใช้ในการส่งเสริม คือ คู่มือและแผนพับ เรื่อง ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน

4) ทดสอบวัดความรู้ และทัศนคติก่อนการส่งเสริมเกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน

5) จัดกิจกรรม เรื่อง ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน

6) ทดสอบวัดความรู้ และทัศนคติระหว่างการส่งเสริมเกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน

7) ทดสอบวัดความรู้ และทัศนคติหลังการส่งเสริมโดยใช้แบบทดสอบวัดความรู้และแบบวัดทัศนคติชุดเดิม

8) วิเคราะห์และสรุปผลการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน

3.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.5.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.5.2 สถิติที่ใช้หาคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่

1) ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

2) ค่าความยากง่ายของแบบทดสอบวัดความรู้

3) ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อ

4) ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ

5) ค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E1)

6) ค่าประสิทธิผลของผลลัพธ์ (E2)

7) ค่าดัชนีประสิทธิผล (EI)

3.5.3 สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ Paired t-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

4. สรุปผลวิจัย

4.1 ผลการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน ในชุมชนบ้านกั้ง หมู่ที่ 1 ตำบลดอนหายไศก อำเภอนหนองหาน จังหวัดอุดรธานี จำนวน 3 คน

จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3 คน พบว่ามีการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรแต่ละส่วนที่มีสรรพคุณรักษาอาการดังนี้

ใช้เหง้าในการรักษาโรค รสฝาดขึ้นเอียน ใช้ภายนอก ประคบหรือฝนทาใช้รักษาอาการฟกช้ำ เคล็ดบวม เหน็บชา เส้นตึง (คุณพ่อแก้ว หาผลดี, 2566: สัมภาษณ์)

ใช้ใบในการรักษาโรค รสขึ้นเอียน ใช้รักษาอาการไข้ ปวดเมื่อย ครั่นเนื้อครั่นตัว (คุณพ่อนิพนธ์ วิจารณ์รงค์, 2566: สัมภาษณ์)

ใช้รากในการรักษาโรค รสขึ้นเอียน ใช้ขับโลหิตทำให้ประจำเดือนมาตามปกติ ท้องอืดเฟ้อ แก้อาเจียน โรคผิวหนัง แก้อาเจียนเป็นโลหิต (คุณแม่วิลัย จันทะบุญย์, 2566: สัมภาษณ์)

4.2 ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของคู่มือการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (E/E) ตามเกณฑ์ 80/80 และการวิเคราะห์หาค่าดัชนีประสิทธิผล (EI) ของคู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน

พบว่า ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E₁) คิดเป็นร้อยละ 80.35 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E₂) คิดเป็นร้อยละ 91.30 ดังนั้น คู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน มีประสิทธิภาพเท่ากับ

80.35/91.30 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ตามที่ตั้งไว้ (ดังตารางที่ 1)

ส่วนดัชนีประสิทธิผล(E.I) ของคู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน มีค่าเท่ากับ 0.798หมายความว่า นิสิตระดับปริญญาตรี

ชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีความรู้เพิ่มขึ้น และส่งผลให้นิสิตมีความก้าวหน้าทางการเรียนรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 79.83 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (ดังตารางที่ 2)

ตารางที่ 1 ประสิทธิภาพของคู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน (E_1/E_2)

ประสิทธิภาพของคู่มือ	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละของคะแนนเฉลี่ย
ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1)	20	16.07	0.46	80.35
ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2)	20	18.26	0.44	91.30
ประสิทธิภาพของคู่มือ เท่ากับ 80.35/91.30				

ตารางที่ 2 ดัชนีประสิทธิผล (E.I) ของคู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน

ผลรวมคะแนนทดสอบก่อนการส่งเสริม	ผลรวมคะแนนทดสอบหลังการส่งเสริม	จำนวนนิสิต	คะแนนเต็ม	ค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.)
478	767	42	20	0.7983

4.3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความรู้ก่อนระหว่างและหลังการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พบว่า นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาค

อีสาน พบว่า ก่อนการส่งเสริม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=11.38$) และหลังการส่งเสริม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=18.26$) เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ก่อน และหลังการส่งเสริม พบว่า นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยหลังการส่งเสริมสูงกว่าก่อนการส่งเสริมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ดังตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์และเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้การส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน ของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนและหลังการส่งเสริมความรู้ (n=42)

รายการ	ก่อนการส่งเสริม		ระดับความรู้	หลังการส่งเสริม		ระดับความรู้	t	df	p
	$\bar{X}$	S.D.		$\bar{X}$	S.D.				
ความรู้ (N=20)	11.38	0.96	ปานกลาง	18.26	0.44	มากที่สุด	-38.712	41	.000*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.4 ผลการเปรียบเทียบทัศนคติก่อน และหลังการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พบว่า นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาค

อีสาน ก่อนการส่งเสริมโดยรวมอยู่ในระดับไม่แน่ใจ ($\bar{X}=1.83$) และหลังการส่งเสริมนิสิตมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย ($\bar{X}=2.70$) เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทัศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสานก่อนการส่งเสริมและหลังการส่งเสริม พบว่า นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยหลังการส่งเสริมสูงกว่าก่อนการส่งเสริมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 (ดังตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทัศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสานของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ Paired *t*-test ก่อน และหลังการส่งเสริมความรู้ (n=42)

รายการ	ก่อนเรียน		ระดับทัศนคติ	หลังเรียน		ระดับทัศนคติ	t	df	p
	$\bar{X}$	S.D.		$\bar{X}$	S.D.				
ทัศนคติ (N=3)	1.83	0.30	ไม่แน่ใจ	2.70	0.14	เห็นด้วย	-15.201	41	.000*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. อภิปรายผล

5.1 ผลการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน

จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสานทั้ง 3 คน พบว่า มีการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรแต่ละส่วนที่มีสรรพคุณรักษาอาการดังนี้ ใช้เหง้าในการรักษาโรค รสฝาดขึ้นเอ็น ใช้ภายนอกประคบหรือฝนทาใช้รักษาอาการฟกช้ำ เคล็ดบวม เหน็บชา เส้นตึง (คุณพ่อแก้ว หาผลดี, 2566:สัมภาษณ์) ใช้ใบในการรักษาโรค รสขึ้นเอ็น ใช้รักษาอาการไข้ ปวดเมื่อย ครั่นเนื้อครั่นตัว (คุณพ่อนิพล วิจารณ์รงค์, 2566:สัมภาษณ์) ใช้รากในการรักษาโรค รสขึ้นเอ็น ใช้ขับโลหิตทำให้ประจำเดือนมาตามปกติ ท้องอืดเฟ้อ แก้กท้องผูก เคล็ดยอก โรคผิวหนัง แก้อาเจียนเป็นโลหิต (คุณแม่วิลัย จันทะบุญย์, 2566: สัมภาษณ์) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525: 2) สมุนไพร หมายถึง พืชที่ใช้ทำเป็นเครื่องยาสมุนไพรกำเนิดมาจากธรรมชาติและมีความหมายต่อชีวิตมนุษย์โดยเฉพาะในทางสุขภาพอันหมายถึงทั้งการส่งเสริมสุขภาพ และการรักษาโรค ความหมายของยา

สมุนไพรในพระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 ได้ระบุว่า ยาสมุนไพร หมายความว่า ยาที่ได้จากพฤกษชาติสัตว์หรือแร่ธาตุ ซึ่งมีได้ผสมปรุงหรือแปรสภาพ เช่น พืชก็ยังเป็นส่วนของราก ลำต้น ใบ ดอก ผล ฯลฯ ซึ่งมีได้ผ่านขั้นตอนการแปรรูปใดๆ แต่ในทางการค้าสมุนไพรมักจะถูกดัดแปลงในรูปแบบต่างๆ เช่น ถูกหั่นให้เป็นชิ้นเล็กลงบดเป็นผงละเอียด หรืออัดเป็นแท่งแต่ในความรู้สึกของคนทั่วไปเมื่อกล่าวถึงสมุนไพรมักนึกถึงเฉพาะต้นไม้นานาชนิดที่ใช้เป็นยาเท่านั้น และสอดคล้องกับแนวคิดของสมชาย วงศ์เขียว(2559:14) พืชสมุนไพร หมายถึง พันธุ์ไม้อาณาจักรที่สามารถนำมาใช้ปรุงหรือประกอบเป็นยารักษาโรคต่าง ๆ ใช้ในการส่งเสริมสุขภาพร่างกายได้ ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนทรี จินธรรม และคณะ (2558: 1) การศึกษาความหลากหลายของพรรณพืชสมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านดงบัง ตำบลดงชีเหล็ก อำเภอมือง จังหวัดปราจีนบุรี เพื่อศึกษาความหลากหลายของพรรณพืชสมุนไพรศึกษาภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร และจัดระบบฐานข้อมูลด้านความหลากหลายของพรรณพืชสมุนไพรในชุมชนบ้านดงบังจากผลการวิจัย พบว่า พืชสมุนไพรที่สำรวจพบในชุมชนบ้านดงบัง มีจำนวน 150 ชนิด การศึกษาทางด้าน

82

เมือง จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มมือฝึก ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในสวนรุกขชาติทำสองคอน มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 80.76/94.58 และมีดัชนีประสิทธิภาพของคู่มือ(E.I.) เท่ากับ 0.760 และบางส่วน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อาภัสรา สุวรรณสิงห์, ไพบุลย์ ลิ้มมณี (2563: 1-14) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การส่งเสริมการอนุรักษ์พืชสมุนไพรในชุมชน สำหรับนักเรียนโรงเรียน บ้านหนองคู ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า คู่มือมีประสิทธิภาพเท่ากับ 93.40/81.13 ส่วนดัชนีประสิทธิภาพของคู่มือ เท่ากับ 0.6732 นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นและส่งผลให้นักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนเพิ่มขึ้นหลังจากการใช้คู่มือ การส่งเสริมร้อยละ 67.32

การที่ผลปรากฏเช่นนี้ เนื่องมาจากคู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน ได้มีการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ จำนวน 3 คน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบคู่มือ แผ่นพับ แบบทดสอบ วัดความรู้ และแบบวัดทัศนคติ ได้โดยคำแนะนำจาก อาจารย์ที่ปรึกษาในการปรับปรุงเครื่องมือ จากนั้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่านเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คู่มือจึงมีเนื้อหาที่ครอบคลุม และเหมาะสมในการส่งเสริม นอกจากนี้ผู้ส่งเสริมได้มีการเตรียมความพร้อม โดยใช้กระบวนการการอธิบาย สอดแทรกกิจกรรม ระหว่างการส่งเสริมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในเนื้อหา การส่งเสริม จึงทำให้ผู้เรียนมีความรู้เพิ่มมากขึ้น

5.3 ผลการศึกษาและเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน

ผลการศึกษาและเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน พบว่า นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยความรู้ก่อนการส่งเสริมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ 11.38 และหลังการส่งเสริมนิสิตมีคะแนนเฉลี่ยความรู้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เท่ากับ 18.26 เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ก่อนและหลังการส่งเสริม พบว่านิสิตมีคะแนนเฉลี่ยความรู้หลังการส่งเสริมสูงกว่าก่อนการส่งเสริมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 สอดคล้อง

แนวคิดของ อติศักดิ์ สิงห์สีโว (2554: 41) ให้ความหมายว่า สิ่งแวดล้อมศึกษา คือ กระบวนการทางการศึกษาที่เน้นพัฒนาให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม อันเป็นพื้นฐานที่นำไปสู่การพัฒนาเจตคติ ความตระหนัก และทักษะในการตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและเกิดการสร้างจริยธรรมสิ่งแวดล้อมที่ดีเพื่อเข้ามามีส่วน ร่วมในการดูแลและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2552: 26) ได้ให้คำอธิบายว่า ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้นที่ผู้เรียนรู้เกิดความจำ ความเข้าใจ โดยอาจจะเป็นการนึกได้หรือโดยการมองเห็น ได้ยิน จำได้ ความรู้ในขั้นนี้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ โครงสร้างและวิธีแก้ไขปัญหา ส่วนความเข้าใจอาจแสดงออกมาในรูปของทักษะด้าน “การแปล” ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการเขียนบรรยายเกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ โดยใช้คำพูดของตนเองและ “การให้ความหมาย” ที่แสดงออกมาในรูปของความคิดเห็น และข้อสรุป รวมถึงความสามารถในการ “คาดคะเน” หรือการคาดหมายว่าจะเกิดอะไรขึ้น และ สอดคล้องกับแนวคิดของ กิริยิต ยิงยง (2549: 4) ให้ความหมายของความรู้ไว้ว่า ความรู้ คือ สารสนเทศที่นำไปสู่การปฏิบัติ เป็นเนื้อหาข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ทฤษฎี หลักการ รูปแบบ กรอบความคิด หรือข้อมูลอื่น ๆ ที่มีความจำเป็นและเป็นกรอบของการผสมผสานระหว่างประสบการณ์ ค่านิยม ความรอบรู้ในบริบท สำหรับการประเมินค่าและการนำเอาประสบการณ์กับสารสนเทศใหม่ ๆ มาผสมรวมเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้ในแต่ละบุคคลต่างมีความรู้ ความเข้าใจ ในสิ่งต่าง ๆ มากน้อยไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับสภาพความพร้อมในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้ ความเข้าใจที่สำคัญ ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทวรรณ ปรักโรสง (2560: 51-52) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาคู่มือฝึกอบรมการอนุรักษ์สมุนไพร ในป่าบุ่งป่าทามสำหรับชุมชน บ้านโนนสมบูรณ์ ตำบลเกิ้ง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านมีคะแนนเฉลี่ยความรู้หลังการฝึกอบรมมากกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และบางส่วนสอดคล้องกับวิจัยของ น้ำทิพย์ คำแร่ และยุวนิดา สุภา (2560: 155) ได้ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมการ

ปลูกพืชสมุนไพร แก่นตะวันสำหรับชาวบ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านมีความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรแก่นตะวันเพิ่มขึ้นจากก่อนการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศตวรรษ สิทธิชัย (2557: 63) ได้ศึกษาเรื่องการส่งเสริมการปลูกพืชกลับหัวสำหรับชาวบ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านมีความรู้สูงกว่าก่อนการส่งเสริมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

การที่ผลปรากฏเช่นนี้ เนื่องมาจากคู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพลในชุมชนภาคอีสาน ได้มีการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ จำนวน 3 คน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบคู่มือ แผ่นพับ แบบทดสอบวัดความรู้ และแบบวัดทัศนคติ ได้โดยคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาในการปรับปรุงเครื่องมือ จากนั้นนำส่งผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่านเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คู่มือจึงมีเนื้อหาที่ครอบคลุม และเหมาะสมในการส่งเสริม นอกจากนี้ผู้ส่งเสริมได้มีการเตรียมความพร้อมโดยใช้กระบวนการการอธิบาย สอดแทรกกิจกรรมระหว่างการส่งเสริมเพื่อให้สนใจเกิดความสนใจในเนื้อหาการส่งเสริม จึงทำให้นิสิตมีความรู้เพิ่มมากขึ้น

5.4 ผลการศึกษาและเปรียบเทียบทัศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพลในชุมชนภาคอีสาน

ผลการศึกษาและเปรียบเทียบทัศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไพลในชุมชนภาคอีสาน พบว่า นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติก่อนการส่งเสริมโดยรวมอยู่ในระดับไม่แน่ใจ เท่ากับ 1.83 และหลังการส่งเสริมนิสิตมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย เท่ากับ 2.70 เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทัศนคติก่อนและหลังการส่งเสริม พบว่านิสิตมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติหลังการส่งเสริมสูงกว่าก่อนการส่งเสริมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุภาภรณ์ พลนิกร (2548: 226) ได้กล่าวว่า ทัศนคติคือ วิธีการที่แต่ละคนคิดรู้สึก และการกระทบต่อสภาวะแวดล้อมหรือปริมาณของความรู้สึก ทั้ง

ทางบวกและทางลบที่มีต่อสิ่งมากระตุ้นต่างๆ หรือเป็นความโน้มเอียงที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ในการตอบสนองต่อวัตถุใด ๆ ทั้งในด้านที่ดีและไม่ดีด้วยความเสมอต้นเสมอปลายซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อรกานต์ สุคนธวิโรจน์ (2560: 6) ทัศนคติ หมายถึง ความคิด ความรู้สึก หรือความเชื่อ และแนวโน้มที่จะแสดงออกมาซึ่งพฤติกรรมของบุคคลนั้นเป็นปฏิกิริยาการตอบโต้โดยการประมาณค่าว่าชอบหรือไม่ชอบ และยังเป็นตัวตัดสินการกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆที่จะส่งผลกระทบในเชิงบวกหรือเชิงลบต่อบุคคลอื่น ๆ สิ่งของและสถานการณ์ต่าง ๆ ในสภาวะแวดล้อมของบุคคลนั้น ๆ โดยที่ทัศนคตินี้สามารถเรียนรู้หรือจัดการได้โดยใช้ประสบการณ์ที่ผ่านมา และทัศนคตินั้นสามารถที่จะรู้หรือถูกตีความได้จากสิ่งที่คนพูดออกมาอย่างไม่เป็นทางการ หรือเป็นทางการ หรือจากพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้น และสอดคล้องกับแนวคิดของ นิพนธ์ แจ่มเอี่ยม (2544: 19) กล่าวว่าทัศนคติคือสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคลที่จะตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเราไม่สามารถสังเกต หรือวัดได้โดยตรงแต่เราก็สามารถรู้ได้โดยดูจากพฤติกรรมของบุคคลว่าจะตอบสนองต่อสิ่งเรายังไงเราก็จะทราบทันที ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรวรรณ ปลื้มชัยภูมิ และชฎาพร เสนาคุน (2562: 61-75) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาคู่มือการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาทางพฤกษศาสตร์พื้นบ้านด้านอาหารและยาในวนอุทยานชีหลง ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีทัศนคติสูงกว่าก่อนการส่งเสริมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ พันธ์ดา น้อยวงศ์ (2557: 29) ได้ศึกษาเรื่องการส่งเสริมการปลูกมะกรูดเพื่อใช้ประโยชน์ในโรงเรียน สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านโคกนั้น ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติเพิ่มมากขึ้น กว่าก่อนการส่งเสริม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิภาดา มาลาศรี (2556: 56) ได้ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมการปลูกต้นผักต้อเพื่อการอนุรักษ์ผักต้อในป่าชุมชนบ้านหัวขัว ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า หลังการอบรมชาวบ้านมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติมากกว่าก่อนอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ พชรพล

ไตรทิพย์ (2556: 31) ได้ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมการปลูกผักกาดจากสารพิษในครัวเรือน เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บ้านกุดเป่ง ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า หลังการส่งเสริมมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติสูงกว่าก่อนการส่งเสริมแสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษในครัวเรือนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ชาวบ้านบ้านกุดเป่ง ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีผลทำให้ทัศนคติของชาวบ้านเพิ่มมากขึ้น อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

การที่ผลปรากฏเช่นนี้ เนื่องมาจากคู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในชุมชนภาคอีสาน ได้มีการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ จำนวน 3 คน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบคู่มือ แผ่นพับแบบทดสอบวัดความรู้ และแบบวัดทัศนคติ ได้โดยคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาในการปรับปรุงเครื่องมือ จากนั้นนำส่งผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่านเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คู่มือจึงมีเนื้อหาที่ครอบคลุม และเหมาะสมในการส่งเสริม นอกจากนี้ผู้ส่งเสริมได้มีการเตรียมความพร้อม โดยใช้กระบวนการการอธิบาย

สอดแทรกกิจกรรมระหว่างส่งเสริมเพื่อให้มีสติเกิด ความสนใจในเนื้อหาการส่งเสริม จึงทำให้มีทัศนคติเพิ่มมากขึ้น

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) นิสิตสามารถนำคู่มือการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร ไปปรับใช้ในหลักสูตรหรือปรับใช้ในวิชาเรียนเพื่อสอดแทรกเนื้อหาและสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆได้

2) นิสิตสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากคู่มือการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและบอกต่อให้กับคนในครอบครัวได้

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การจัดกิจกรรมการส่งเสริมความรู้ควรมีความเหมาะสมแก่กลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเห็นภาพ และเกิดความรู้เพิ่มมากขึ้น

2) ควรศึกษาและเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพรไปเพื่อการรักษาหรือบรรเทาอาการที่เห็นผลได้ชัด และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

7. เอกสารอ้างอิง

- กานติมา ศรีวิเศษ และวรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม. (2563). การส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในเขตพื้นที่ ป่าดงแห่งของมูลนิธิสิ่งแวดล้อมศึกษา สาขา อำเภอเสลภูมิ สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านดงหวาย อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารวิทยาการศึกษาระดับประถมศึกษา*, 3(3), 12-23.
- กิริติ ยศยิ่งยง. (2549). *การจัดการความรู้ในองค์กร และกรณีศึกษา*. กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ ก๊อปปี .
- จิรวรรณปลื้มชัยภูมิ และชฎาพร เสนาคณ. (2562). การพัฒนาคู่มือการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาทางพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ด้านอาหารและยาในวนอุทยานชีหลง. *วารสารวิทยาการศึกษาระดับประถมศึกษา*, 2(6), 61-75.
- นัญญุตา ปรักโรสง และคณะ. (2561). การพัฒนาคู่มือฝึกอบรมการอนุรักษ์สมุนไพรในป่าบุ่ง ป่าทามสำหรับชุมชนบ้านโนนสมบูรณ์ ตำบลแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. ประมวลบทความ:การประชุมวิชาการวิทยาการศึกษาระดับประถมศึกษา. *วารสารวิทยาการศึกษาระดับประถมศึกษา*, 1(1), 186-199.
- น้ำทิพย์ คำแร่ และยุวณิดา สุภา. (2560). การส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรแก้วันสำหรับชาวบ้าน ทำxonนาง ตำบลทำxonนาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารเกษตรพระวรุณ*, 14(2), 155-164.
- นิรันดร์ บิดอนันต์ศรี และสมบัติ อัมระภา. (2562). การส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในสวนรุกขชาติท่าสองคอน ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารวิทยาการศึกษาระดับประถมศึกษา*, 2(4), 27-42
- นิพนธ์ แจ้งเยี่ยม (2544) ความหมายของทัศนคติ. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริม.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. (2552). ทัศนคติ : การวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

- ประยูร วงศ์จันทร์. (2559). *สิ่งแวดล้อมศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. กากะเยีย : สำนักพิมพ์มหาสารคาม.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน และคณะ. (2551). *เทคนิคการเขียนและผลิตตำรา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัชรพล ไตรทิพย์. (2556). *การส่งเสริมการปลูกผักกัญจากสารพิษในครัวเรือน เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บ้านกุดเป่ง ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม*. โครงการวิจัยวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พิศุจน์ มีไปเล่. (2549). *คู่มือการจัดการเรียนรู้ โดยวิธีสตอรี่ไลน์ สำหรับครูในโรงเรียนอำเภอสวนผึ้งจังหวัดราชบุรี*. กรุงเทพมหานคร: ประสานมิตร.
- พัชริดา น้อยวงศ์. (2557). *การส่งเสริมการปลูกต้นมะกรูดเพื่อการใช้ประโยชน์ในโรงเรียนสำหรับนักเรียนบ้านไคร่นุ่น ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม*. โครงการวิจัยวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ยศพล พันธุ์เนียม และคณะ. (2561). *ได้ศึกษา การพัฒนาคู่มือการอนุรักษ์พืชสมุนไพรในป่าชุมชน บ้านเก็ก ตำบลเก็ก อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม*. *วารสารวิทยาการสิ่งแวดล้อมไทย*, 1(5), 17-26.
- วิภาดา มาลาศรี. (2556). *การส่งเสริมการปลูกผักกาดเพื่ออนุรักษ์ผักกาดในป่าชุมชนบ้านหัวขัว ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม*. โครงการวิจัยวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ศตวรรษ ลิทธิชัย. (2557). *การส่งเสริมการปลูกพืชกลับหัวสำหรับชาวบ้านท่าขอนยาง*. โครงการวิจัย สำหรับ สิ่งแวดล้อมศึกษา สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- สุนทร จินธรรม และคณะ. (2558). *การศึกษาความหลากหลายของพรรณพืชสมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านดงบังตำบลดงขี้เหล็กอำเภอเมืองจังหวัดปราจีนบุรี*. *วารสารวิจัยสหวิทยาการไทย*, 10(3), 1-8.
- สุภาภรณ์ พลนิกร. (2548). *พฤติกรรมผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ:โอลิสติก พับลิชชิ่ง.
- อดิศักดิ์ สิงห์สีโว. (2554). *พื้นฐานสิ่งแวดล้อมศึกษา*. จังหวัดมหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อรกานต์ สุคนธ์วิโรจน์. (2560). *ทัศนคติของกลุ่มคนเจนวายต่อความตั้งใจใช้บริการห้องพักโฮสเทลในเขตกรุงเทพมหานคร*. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- อาภัสรา สุวรรณสิงห์ และไพบุลย์ ลิ้มมณี. (2563). *การส่งเสริมการอนุรักษ์พืชสมุนไพรในชุมชน สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองคู ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม*. *วารสารวิทยาการสิ่งแวดล้อมไทย*, 3(2), 1-14.